
DONALD M. KAPLAN

PSIHOPATOLOGIJA GLEDANJA TELEVIZIJE

Od početka pedesetih godina naovamo napisan je veliki broj studija o uticaju komercijalne televizije na život u Americi. To su uglavnom bile ekonomske i sociološke studije o tome kako televizija utiče na potrošnju, na slobodno vreme i kako organizuje porodičnu aktivnost, kako utiče na ponašanje, modu i modne ludosti, kako oblikuje dečje iskustvo. Pa ipak, nisu vršena nikakva klinička istraživanja psihopatologije gledanja televizije, ono što ću za trenutak nazvati »televizijska narkomanija«. Indeks u Američkom priručniku za psihijatriju ne pominje psihopatologiju gledanja televizije, niti je taj problem obrađivan poslednjih dvadeset godina u standardnim stručnim časopisima kao što su Tromesečnik za psihoanalizu, Časopis Američkog udruženja psihoanalitičara, Psihoanalitička proučavanja deteta. Jedino se u pojedinim slučajevima, uz put, pominje gledanje televizije. Pojavio se jedan kratak rad pod naslovom »Opčinjenost televizijom i apatija« u Časopisu za nervna i mentalna obolenja 1954. godine, ali to je bio komentar od stranice i po, u kome nije rečeno ništa više od onog što je navedeno u naslovu. U usmenim prikazima pojedinih slučajeva, u poslednje vreme, sve češće slušam o pacijentima koji provode izuzetno veliki broj časova gledajući televiziju, zanemarujući svoj život, na sličan način kako to čine alkoholičari; ali u tim prikazima prelazi se na druge vidove kliničke slike, jer je neurotično gledanje televizije samo jedna manifestacija šireg nesvesnog neurotičnog konflikta.

U ovoj studiji ja bih se zadržao na psihologiji tog stanja opčinjenosti televizijom. Pošto proučavanje psiholoških simptoma osvetljava i takozvano normalno ponašanje, to će nam širenje TV-narkomanije nešto više reći i o odnosu šire

javnosti prema komercijalnoj domaćoj televiziji. Možda ćemo uz put i nešto više saznati o samom medijumu televizije.

Ponašanje koje je tipično za simptom, nije naročito neobično. Kod simptomatičnog gledanja televizije, pacijent — obično usamljen — gleda upaljen televizijski ekran a ne neke određene programe, veoma dugo protiv svoje volje. Njegovo gledanje televizije nadjačava njegovu nameru da obavi čak obične poslove kao što su odgovaranje na pisma ili telefonske pozive. Slično se dešava i sa njegovom namerom da spava u određeno vreme. Ne postoji ni jedan dovoljno jak unutrašnji motiv koji bi prekinuo takvo ponašanje. Samo nešto što dolazi spolja moglo bi ga prekinuti — kao što su zakazani sastanak, telefonski poziv, itd. Inače, takvo se ponašanje završava snom. Pri detaljnijem proučavanju mogu se otkriti i sekundarni simptomi. Kod nekih pacijenata neurotično gledanje televizije praćeno je naličnim osećanjima krivice i anksioznosti. Kod drugih, povećana je konzumacija hrane, cigareta i alkohola; rekao bih da postoji visoka korelacija između ovog simptoma i povećanja telesne težine. Kod ostalih, nailazimo na stanja tuposti, osećanja dezorijentisanosti i nerealnosti.

Kao i kod svake druge »zavisnosti«¹, zbog povlačenja u sebe i zanemarivanja okoline, neurotično gledanje televizije počinje da potkopava pacijentovu prilagođenost sredini. Jedan moj kolega nedavno je prikazao slučaj pacijenta koji je morbidno zaokupljen televizijom. Pacijent je pričao kako mu je prešlo u naviku da gleda vesti u 23h sa kauča u dnevnoj sobi i da posle nastavi da gleda televiziju satima, pošto mu je žena već odavno legla. Pacijent je više voleo da zaspri na kauču između tri i četiri sata ujutru. Sledećeg jutra žena bi ga nalazila kako čvrsto spava, potpuno obučen, pred televizorom još uvek uključenim. To se dešavalo bukvalno svake večeri skoro dve godine. Taj simptom uticao je na njegov dnevni program. Sa radom je počinjao sve kasnije i kasnije, tako da je morao da izmišlja svakojake izgovore radi poslovnih prijatelja. Konačno je i žena pokrenula brakorazvodnu parnicu. Nema sumnje da su seksualni sukobi bili uzrok ovakvog manifestovanog ponašanja u odnosu na televiziju (uz put budi rečeno, u prikazu tog slučaja mnogo se više i govorilo o seksualnim sukobima nego o televizijskom simptomu). Najbolji dokaz nesavladivosti ove manifestacije je to, da uprkos rešenosti, pacijent nije mogao da se odrekne gledanja televizije, čak ni pod pretnjom razvoda i neuspeha u poslu.

¹) Pod „zavisnošću“ prevodilac podrazumeva zavisnost od upotrebe ili uzimanja nekog sredstva: tablete, duvan, alkohol. (I ostala objašnjenja u fusnotama su prevodićeva.)

Drugi pacijent, 38-godišnja neudata žena zaposlena u vlastitom uredništvu, upalila bi televizor čim se probudi i buljila u njega do predveče, okružena praznim konzervama piva i sudovima koji bi se nakupili za nedelju dana. Uz herojske napore uspela bi da se otrgne od televizora — a da ga ne ugasi — i da u krizi i očajanju obavi minimum produktivnog rada. Konačno bi zaspala ispred televizora. Mada ne želim da ulazim u detalje, rekao bih da je ovaj pacijent bio na putu kliničke depresije baš usled tog stalnog odvajanja i ponovnog vezivanja za jedan primitivan predmet — u ovom slučaju televizijski aparat. I u ovom slučaju potpuno je nevažno koje su emisije na programu.

Trebalo bi sam simptom dijagnostički odrediti, jer možemo više saznati o samom simptomu na osnovu onoga što se zna o kategoriji kojoj pripada. Ponašanje ova dva pacijenta liči na ponašanje kod kompulsivne neuroze², pa ipak, ima značajnih razlika između ova dva ponašanja. Pre svega, prisilno obavljene radnje su svesne i planske, zatim olakšano je izvršenje namere i ostvarenje cilja. Osoba koja ima kompulsivnu potrebu za pranjem ruku na primer, ne može da učini ništa pre nego što opere ruke. Izvršenje prisilne radnje dovodi do rasterećenja i popuštanja unutarnje napetosti, posle čega je osoba sposobna da obavlja posao koji je naumila. Prisila je prethodnica određenom zadatku.

Televizijski simptom nije ni oblik zavisnosti. Zavisnost, po pravilu, počinje uživanjem u nečemu, s tim da se vremenom razvija zavisnost koja postaje uslov egzistencije. Pušač se, na primer, oseća normalno ako puši. Apstinencija, u svim slučajevima kada se razvije zavisnost, dovodi do telesnih i psihičkih tegoba koje se mogu umanjiti ponovnim uzimanjem sredstva. To važi i kod upotrebe amfetamina, alkohola i heroina: zavisnost od sredstva oštećuje opštu sposobnost za izvršavanje zadataka — iz više razloga, uključujući i umanjenu motivisanost — a ipak se pojedinac nada suprotnom. Kod neurotičnog gledaoca televizije to nije slučaj, jer on zna da njegovo ponašanje odlaže a ne olakšava akciju.

Simptomatsko gledanje televizije je po kategoriji srodno kompulzijama i zavisnostima, ali ipak među njima postoji bitna razlika. Ova kategorija naziva se poremećaj impulsa, ili još tačnije, pasivno-impulsivno, za razliku od pasivno-submisivnog ponašanja. Pasivno-impulsivno ponašanje znači predati se unutrašnjem iskušenju (a ne spoljnjem pritisku kao kod pasivno-submisivnog ponašanja). To prepuštanje doživ-

²) Prisilna (kompulsivna) neuroza — prisilno izvršenje radnje, koje se obavlja ili bez ili suprotno volji osobe koja je izvršava.

ljava se kao suprotstavljanje vlastitoj volji. Za dijagnozu nije važna sama aktivnost već subjektivni doživljaj te aktivnosti. Pasivni impuls izvršava se protiv vlastitih namera i odudara od vlastitih stremljenja i ciljeva. Kod ovog doživljaja sloma volje, pasivno-impulsivno ponašanje razlikuje se od igre, razonode i opuštanja, koji također nisu orijentisani ka nekom cilju, ali koji ne uključuju sukob namera. Impulsivnost nije napuštanje ciljeva; to je paraliza volje da se oni ostvare.

Štaviše, ova vrsta impulsa o kojem mi govorimo nema za cilj uživanje koliko popuštanje napetosti. Često su ti motivi — uživanje i popuštanje napetosti — pomešani kao kod impulsivnog kockanja, seksualne perverzности i narcomanije. Kod pasivno-impulsivnog gledanja televizije, međutim, prevashodan je motiv popuštanja napetosti a ne motiv uživanja. Niko nije otkrio da ima posebnog uživanja kod impulsivnog gledanja televizije, već samo da postoji smanjenje napetosti sa povremenom anksioznošću koja prati ono šta se dešava. Napetost potiče iz sredine koja pritiska svojim očekivanjima; olakšanje se nalazi u izbegavanju koje pruža gledanje. Kao da se očekivanja sredine odlažu pacijentovom potpunom nedostupnošću, ne samo u smislu određene usamljenosti već i potpune degradacije svesnih psihičkih procesa, izazvane delovanjem televizijskog ekrana. Teško je zamisliti ijednu drugu aktivnost koja do te mere anulira svesne psihičke procese — čak i zurenje u prazno omogućuje, štaviše podstiče sanjarenje.

Uticaj televizije na suzbijanje mašte može se videti i kod školske dece i adolescenata koji imaju običaj da rade domaće zadatke ispred televizora. U ovom slučaju televizija čak olakšava koncentraciju, regulišući seksualne fantazije koje odvrćaju pažnju kao i nagone koje one izazivaju; ona funkcioniše slično kao nekada radio kod mladih, tj. kao kočnica mašte. Dečji analitičari uočili su ublažujući uticaj televizije na maštanja predškolske dece. Ketrin Riz (Katherine Rees), izvrstan dečji analitičar koja je ranije radila na »Anna Freud's Hampstead Clinic«, utvrdila je da je za poslednjih deset godina normalna maštovitost dece postajala sve stereotipnija. Gospođica Riz pripisuje osiromašenje u originalnosti dečjih maštarija dugotrajnom izlaganju televizije. Slike se direktno prisvajaju preko vizuelnih stimulusa u maštu, bez one naporene transformacije koja je potrebna kada se slike primaju auditivnim ili pismenim putem.

Izgleda da se ni na jedan drugi medijum ne reaguje takvim saznavnim slepilom kao na televiziji. To dokazuje i činjenica da se veoma ret-

ko slike i događaji, viđeni preko televizije, pojavljuju u snovima ispitanika. (Ovde mislim na pacijente koji nemaju neurotičan odnos prema televiziji, i koji dakle gledaju emisije sa većom kritičnošću i budnošću nego »televizijski impulsi«.) S obzirom na broj časova provedenih uz televizor — a to su časovi pred spavanje — čudno je da ono što se dešava između gledaoca i televizijskog ekrana veoma retko daje materijal za snove. Mada je svakodnevni život osnovni izvor snova, razni mediji mogu biti značajan izvor nesvesnih sukoba u snovima. Filmovi to jesu često, kao i knjige i časopisi. Čak i stripovi bivaju uključeni u snove, u ovom smislu. Ali pacijenti retko povezuju sadržaj televizijskog programa sa svojim snovima. Implikacija toga jeste da televizija kao medijum ne postavlja gledaocu tako reći nikakve zahteve za tumačenjem. Iskustvo stečeno gledanjem većine televizijskih programa retko se poklapa sa bilo čijim ličnim konfliktima. To ne znači da televizija ne zadovoljava psihološke potrebe. Svakaako da ona to čini. Te potrebe, međutim, u vezi su sa oslobađanjem od strukturisanih stimulusa i vraćanjem na nestrukturisano, pre-konfliktno stanje. Televizija se uvlači u nervni sistem sa minimumom aktivne korespondencije između subjekta i objekta.

Teško je reći kako televizija zadovoljava ove potrebe bolje od filmova. Ja pravim poređenje sa filmom stoga što se televizija kao medijum često izjednačuje sa flimom jer su oba audiovizuelna; međutim, psihološki to su sasvim različiti mediji. Svakako da sredina u kojoj se gleda televizija doprinosi regresivnim reakcijama. Odlazak u bioskop, još uvek, jeste društveni događaj. Stalno prekidanje televizijskog programa reklamama³ stvara jedan ritam, jednu predvidljivost koje nema u bioskopu. Ali ono što bih ja rekao da je najvažnije — a to naglašava Džonatan Miler (Jonathan Miller; *The New York Review of Books*, 7. oktobar, 1971) — jeste specifičan tehnički problem televizije, što ona mora da registruje slike na nekih 500 elektronski osetljivih linija koje sačinjavaju površinu cevi. Ovakva elektronika ozbiljno ograničava ono što se može projicirati. Mali predmeti i predmeti na velikoj udaljenosti biće prikazani malim brojem linija, pa će otuda biti toliko nejasni da se neće moći prepoznati.

Bioskopski ekran, međutim, prima slike putem emulzionog procesa, pa može verno da prikaže, na primer, konja i jahača kako se kreću na udaljenom horizontu, a to je nešto što se ne može prikazati na televizijskom ekranu. Televizija je ograničena na krupne predmete i male uglove, tj. na gro-plan: velike glave, natrpane

³ Misli se na američki TV-program.

slike, skućene kretnje, — samo jedan pogrešan korak i izvođač ispada iz kadra. Iz tih razloga, filmovi toliko gube kada se prikazuju na televiziji. Iz tih istih razloga osnovni televizijski metodi su razgovori u gro-planu, statična komedija, i kamerna melodrama. Spektakli, priroda i ples, nikada ne uspeavaju na televiziji.

Sem ukoliko se ne razvije neka nova tehnologija koja bi znatno povećala tih 500 linija, televizijski medijum mora i dalje sve da smanjuje prema opsegu svojih kamera na jednoličnost koja sada preovlađuje. (Tehnički razvitak bio je usmeren na razvitak televizije u boji, koja ne doprinosi oslobađanju medijuma vizuelnih ograničenja.) Kada neko upita »Šta radiš?« — odgovor će pre biti »Gledam televiziju« nego »Gledam šou Doris Dej«. Znam da pacijenti, ležeći na otomanu kod psihijatra i nastojeći detaljno da opišu šta su radili, skoro nikad ne imenuju televizijske emisije koje su gledali prethodnog dana. Njima kao da se čini dovoljnim da kažu da su gledali televiziju nekoliko sati, kao da to samo po sebi označava određenu aktivnost i doživljaj. Šta god da broj televizijskih pretplatnika predstavlja, on svakako nije mera kognitivne aktivnosti.

Upotrebljavam reč kognitivno u njenom običnom značenju, u kome označava proces saznanja koji obuhvata svest i sud. Nisu svi procesi saznanja kognitivni. Postoje vidovi saznanja koji su visceralni, ili su sublimni ili intuitivni — vidovi saznanja koji manje-više isključuju svest i sud. Ali kognitivna aktivnost je jedini način uspostavljanja i potvrđivanja osećanja realnosti. (Ja ne mislim na shvatanje šta je to realnost; to je filozofija. Mislim na osećanje realnosti koje je psihološko.) To je zbog delovanja procesa vrednovanja, što ćemo kasnije videti. Ono što je u ovom trenutku važno, jeste da televiziju učini tako popularnom aktivnošću u slobodnom vremenu baš to što joj se gledalac može prepustiti bez veće kognitivne aktivnosti, što mu omogućuje najlakše opuštanje od osećanja realnosti. Alternativa osećanju realnosti nije uvek osećanje nerealnosti, ali, kao što sam već pomenuo, ima pacijenata kojima se poremetilo osećanje realnosti posle dugotrajnog, simptomatskog prepuštanja televiziji.

Ova specifična mogućnost oslobađanja od kognitivnih aktivnosti čini televiziju, više od bilo kojeg drugog medija, pogodnom za formiranje simptoma koji sam počeo da nazivam *drogiranošć televizijom*. Međutim, treba nešto više reći o impulsivnosti kojom televizija može lako da uzvratiti. Impulsi se ne smišljaju unapred, i odsustvo predumišljaja kod ovakvog ponašanja je ono što ublažava osećanje krivice i dozvoljava *grehe*

i protiv naređenja vlastite savesti. *Kriv sam ali bez predumišljaja* je vrlo ubedljiva tvrdnja, koja ublažava inače vrlo strogu savest. Da bi obezbedio to »bez predumišljaja«, čovek mora da se preda impulsima brzo i bez svesne odluke, u trenutku dok poriče sve »ono tamo«. To čini veliki deo iskustva impulsivnog televizijskog gledaoca. Koliko god on redovno gledao televiziju, uvek će na isti način opisati početak tog impulsivnog čina: Zaista nisam imao nameru da gledam išta više od vesti; uključio sam aparat samo za trenutak, i pre nego što sam shvatio... itd. Donošenje odluke o gledanju televizije mnogo je jednostavnije nego privajanje stvari jednom kleptomanu. Kao medijum, televizija je idealna po tome kako odgovara i kako malo daje otpora ovakvoj impulsivnosti.

Iako različite impulsivne aktivnosti imaju neke zajedničke osobine — na koje sam ukazao: slom volje, paralisnost namere, nedostatak *predumišljaja*, one se međusobno i razlikuju po svom podsvesnom značaju. Impulsivno kockanje, na primer, izraz je podsvesnih nagona za masturbiranjem, dok izvesne seksualne aberacije, kao što je fetišizam, regulišu podsvesna strahovanja o telesnom integritetu. Televizijska impulsivna aktivnost, koliko ja mogu da shvatim, umiruje primitivnu anksioznost od odvajanja, stvarajući ponovno vezu sa ranim predstavama majke. Ja ovo zaključujem na osnovu mirnoće ponašanja i njegovog pasivnog hipnotičkog kvaliteta. Uporedite ovo ponašanje sa uzbuđenjima i velikim rizicima kockanja ili seksa. Gledanje televizije nije čak ni voajerističko: na ekranu se nikad ne može videti nešto pornografsko. Štaviše, homogenost televizijskog programa, ulivanje jedne emisije u drugu, stvara doživljaj opijanja.

Pored ovih fenomenoloških razloga, ima još jedan koji me navodi na zaključak da ovakvo doživljavanje televizije predstavlja vraćanje na stanje pre odvajanja od majke. Vraćam se ponovo ideji o saznanju i osećanju realnosti, i još konkretnije, psihoanalitičkoj teoriji o razvoju rasuđivanja. Moć rasuđivanja počinje da se javlja dosta rano, sa rudimentarnom sposobnošću razlikovanja onoga što se nalazi u nama od onoga što je izvan nas. Naša prvobitna iskustva postojanja sastoje se isključivo od registrovanja nadražaja i zahteva tela. Pošto nema razlike između unutarnjeg i spoljnog, ne postoji ni mogućnost za psihološku interakciju sa sredinom. Dojka se doživljava kao produžetak odojčevog apetita. U toj fazi kaže se da je odojče integrisano sa dojkom. Doživljaj postojanja ne uključuje ideju o svesti.

Rasuđivanje počinje kada shvatimo da se lični apetit ne nadovezuje na ono što ga zadovoljava.

Postoji ono što je unutra (apetit) i ono što je spolja (mleko), i to su odvojena carstva. Kao posledica ovakvih primitivnih saznanja, rađa se osećanje odvojenosti od sredine i sposobnost interakcije sa sredinom bilo ljudskom bilo neljudskom. Saznanje počiva na ontogenezi razlikovanja subjekta od objekta, koje počinje sa psihološkim odvajanjem od majke i poimanjem majke kao osobe za sebe.

Sazrevanje nervnog sistema odvija se paralelno sa psihološkim razvojem. Ako funkcionalni odnos između korteksa i subkorteksa⁴⁾ predstavimo kao odnos između viših interpretativnih funkcija (cortex) i nadražaja za koje je potrebno tumačenje (subcortex), mogli bismo doći do zaključka da je podela koja će zahtevati sve veću integraciju prisutna čak i u strukturi nervnog sistema. Ta podela između aktivnosti u mozgu koja tumači i koja je tumačena, nije prisutna pri rođenju, već sazreva tokom detinjstva. Ja uzimam ovaj primer da bih naglasio koliko je za osećanje realnosti važna podela funkcija i podela domena unutarnjeg i spoljnog, apercepcije i percepcije, interpretativnog i interpretiranog.

Izvesne okolnosti, hemijske i druge, mogu privremeno umanjiti podvojenost i opasnost koju ona donosi (opasnosti kao što su alijenacija, muke samouzdržavanja i suočavanje sa znanjem koje predstavlja teret i izaziva traume). Stvarno, sve kulture pružaju mogućnosti da se izbegne odvajanje, putem doživljaja ponovnog spajanja sa oralno-materinskom slikom često preko droga koje utiču na odnos između kortikalne i subkortikalne aktivnosti, ili posredstvom rituala koji obezbeđuju osećanje pripadanja i ispunjenja, a da nije neophodno rešavanje problema. Takve su mogućnosti obično ograničene na specijalne prilike.

U našoj kulturi, televizija pruža takvu mogućnost ali bez ograničenja. Za taj medijum je potrebno toliko malo rasuđivanja i tumačenja da se nikad ne postavlja pitanje unutarnjeg ili spoljnog, da li se prima preko oka, uha ili prosto preko neke varijante usta; iz ovih razloga, doživljavanje pomoću tog medijuma treba svrstati među primitivne oblike doživljavanja, kao što sam ranije već predložio. Isto tako, nije teško videti zašto gledanje televizije može da bude blagodat onima kod kojih tumačenje i sama svest koja iz njih proizlazi izazivaju anksioznost, neposrednu traumu i ličnu krizu.

⁴⁾ Cortex — kora velikog i malog mozga. Subcortex — ostrva sive moždane mase.

Moglo bi se pomisliti da bi velika rasprostranjenost ovog medijuma mogla dovesti do pandemije simptoma na koje se žali moja mala populacija neurotičara. Postoji veći broj studija koje pokazuju da je najpouzdanija varijabla kod epidemija narkomanije jednostavno — pristupačnost droge. Kada bi se morfijum mogao slobodno kupiti preko tezge kao alkohol, drogiranje morfijumom postalo bi pandemija koja bi prelazila preko svih granica.

Da li je dostupnost televizije sa svojim regresivnim uticajem i vraćanjem na stanje pre odvajanja od majke, dovela do pandemije pasivno-impulsivne simptomatologije? Ima znakova da jeste, a meni se čini da je ta pandemija na subkliničkom nivou — tj. postoji, ali se još uvek ne oseća.

Nisam bihejviorista. U principu ja ne postavljam dijagnozu na osnovu ponašanja već prvenstveno na osnovu ličnog doživljavanja koje prati to ponašanje. Kada postavljam pitanje o tome kada televizija prestaje da bude razonoda a postaje neka vrsta morbidnosti — ne mislim na činjenicu, koliko god ona bila sama za sebe ubedljiva, da televizija danas okupira više sati — sa eventualnim izuzetkom sna — od skoro bilo koje druge pojedinačne aktivnosti. Ja u stvari mislim na sve veće osećanje krivice, i čak očajanja zbog uzaludnosti svega toga.

Džojns Mejnard (Joyce Maynard), 18-godišnja bruceškinja sa Univerziteta u Jelu, je u *Sunday Times*-u (23. april, 1972) iznela svoja razmišljanja o razvoju tokom dve decenije. Pominje televiziju: »*Da sam provela za klavirnom časove koje sam provela uz televizor, svakog onog popodneva kad sam dolazila kući, posle škole, ja bih sada bila vrstan pijanista. Ili da sam igrala, čitala ili slikala ... Ali umesto toga, ja sam uključivala televizor svakog dana, svih proteklih godina, uvaljivala se u staru zelenu fotelju prepunjenu perjem, sa kesicom prženog krompira pored sebe i šoljom mleka, i suočavala se sa životom i smrću zajedno sa dr Kildare-om ... Kada se sada osvrnem na sva ta popodneva, pokušavam da ubedim sebe da ih nisam protraćila ... Pet hiljada časova moga života otišlo je u ovu kutiju.*« — Obratite pažnju na reči: *Ali umesto toga ja sam uključivala televizor.* Ovo je otkriće pasivne-impulsivnosti. Na drugom mestu gospođica Mejnard nam kaže da su sve emisije bilo koje serije bile iste, a da ih je zbog toga gledala: *dosadno ponavljanje je samo po sebi jedan ritam — ujednačen puls bljeska znaka Koka-kole, Makdonaldovih zlatnih lukova i Hovard Džonsonovih krovova.* Nije bilo ništa što bi se moralo tumačiti. Očigledno da gospođica Mejnard govori u ime veoma velike populacije.

Dokaz o tome kako se doživljava televizija može se naći i na filmu. Filmska scena u kojoj se pojavljuje televizija, odmah nam se predstavlja kao simbol okvira našeg nacionalnog provoda. Takvoj sceni nisu potrebne nikakve ulepšavajuće primedbe, jer se može računati da će filmska publika odmah shvatiti sve patetičke implikacije koje televizija ima za one ličnosti koje je u filmu gledaju. U istom trenutku znamo da su ličnosti koje gledaju televizijski ekran paralisane sazajno i emocionalno, da bi imale pametnija posla, ali da ne mogu sebe da nateraju da ih obavljaju. Oni su osuđeni. Mislim da je i prezir prisutan u našoj reakciji. Preziremo ih zbog njihove slabosti.

Ima i drugih posledica ovakvog stanja stvari. Ranije sam naveo ekstreman slučaj pacijenta čija je žena tražila razvod delimično zbog njezove televizijske navike. Ali ima bezbroj manje ekstremnih slučajeva domaćih nesporazuma zbog toga što jedan partner oseća nedostatak ličnog kontakta sa drugim koji stalno gleda televiziju. Do tih nesporazuma uopšte ne bi došlo kada bi taj isti partner u samoći čitao knjigu, slušao muziku ili čak meditirao. Sukobi oko televizije vrlo često su jasno motivisani bekstvom. Mene je takođe impresionirao prizvuk stida kod ljudi koji priznaju da gledaju televiziju i po dvanaest časova nedeljno. Često pacijenti govore o porastu gledanja televizije, da bi počeli da ukazuju na neki problem koji je do tada bio nepoznat u njihovom životu. Stepem i količina morbidnosti koji okružuju ovaj medijum, zaista je zastrašujući.

Voleo bih da mogu da zaključim nekim preporukama o tome kako se stvari mogu popraviti. Na žalost ne mogu. Problem o kome sam govorio je rasprostranjen, ali, za razliku od mnogih drugih, još nije priznat kao važan. Zagađenje čovekove sredine ima bolje izgleda za rešenje, ako ni zbog čega drugog onda zbog toga što je označen kao krizni problem.

Samo je estetika komercijalne televizije priznata kao nacionalna sramota. Niko ne sumnja u činjenicu da je televizija točenje homogene tekućine. Mada ponekad izazove poneku primedbu, ona nikad nije predmet prave diskusije. Čak ni dnevna štampa, na koju se može računati da će uveličati i najtrivijalnije događaje, nikad nije uspela da probudi stalno interesovanje za televiziju; štampa to prepušta *TV-Vodiču*, koji na do sada objavljenih milion stranica još nije uspeo da štampa ni jedan jedini vredan pasus o tom medijumu. A Savezna komisija za komunikacije već godinama reaguje sa uznemi-

renjem (i na tome se svršava) na pustoš koju su komercijalni programi napravili od televizijskog medijuma.

Televizija je ne samo traćenje vremena već i opasnost. Nema sumnje da bi unapređenje estetske strane televizije smanjilo njenu toksičnost za publiku, jer do morbidne regresije dolazi upravo zbog toga što nema nikakvog sadržaja koji bi angažovao um gledaoca. Međutim, ako se gleda na televiziju iz drugih uglova sem estetskog, medijum kao takav ne može se promeniti; estetika prosto naprosto nije uverljiva osnova za društvenu akciju. Televizija je jednostavno samo industrija, što znači da su njeni osnovni problemi u vezi sa kapitalom, profitom i opstankom. Ja nisam ravnodušan prema planovima sve moćnije Nacionalne Obrazovne Televizije (National Falucation Television) i njenih varijacija. Ali to ne bi ni načelo problem zdravlja o kome sam govorio. Komercijalna televizija bi uvek bila prisutna u svoj svojoj veličini i neodoljivosti. Nijedna industrija koja zarađuje onoliko koliko televizija, ne bi se dobrovoljno odrekla ili izmenila ono što joj donosi novac. Jedino vladine batine dovode do popuštanja uboda kandži te industrije u meso publike, a do takvih batina dolazi samo kada je meso bez sumnje već iskidano. Ideja da je televizija već izderala meso nije se još ni rodila. Na televiziju se gleda danas kao na nešto potpuno bezopasno, kao god što je stanovništvo Engleske devetnaestog veka gledalo na opijum i morfijum koji su se tada stavljali u sirupe za kašalj.

Ja čak nemam ni neki lekarski savet da dam. Prodajte aparat? Koristite ga samo umereno i oprezno? Ja lično imam najmanji mogući Sony-televizor, zaturen na polici među knjigama, u antreu bez stolica. Tako moram da stojim dok gledam poslednju četvrtinu ragbi-utakmice. Nemate pojma koliko malo ima drugih stvari na televiziji za koje vredi stajati.

»Performance«, New York, 1972. 3, 21-29.

(Prevela s engleskog
OLGA BAMBIĆ)